

געזעצליכע מעדיע וועקער לימעראמור. מעיאמערד און קונסט

No. 1.

רעד. י. מאנער.

1-טער יארנאנג

ערשטער ברייוו צו X. Y.

טייערער, אויף אזא ליטעראריש וואַנבלאס אין מיניאטור האַסטו ויך ויכער נישט געריכט. דערצוויגן אויף צייטשריפטן מיט אַן א שיעור בלעטער און מיט ווינציק אינהאלט. טרומייטערן מיר איצטער רעפּאָרט. מיט געציילטע עיקר-ווערטער ווילן מיר מעסטן די באַדערנע יידישע ליטעראטור, דאָס באַדערנע יידישע טעאָטער און די באַדערנע יידישע קונסט און זייער שייכות צו דער וועלט. אהין און צוריק. ביי דער וויג פון אונדזערע טראַיעקטן שטייט דער שאַפן פון דאָן קישאַס. דער פּאָטער פון אלע אילוייעס. און זיין זכות נאָל אונז ביישטיין. אמן סלה.

אונדזער פּראָגראַם: קודם כל הילעכיק צעקנאָן די לייז וואָס האָבן זיך אָנגעזעצט און איינגעגראָבן, אין די חן-גריבלעך פון דער יידישער ליטעראטור, אונדזערע ספעציעל מאניקירטע נעגל זענען גרייט. מיר פּלאַקאָטירן מאָביליאַציע צו אַלע טרובאַרויך און קעמפער פון מורח. מערב, צפון און דרום - אהער צו אונדז. אויך די ליטעראטור פּאָדערט פון צייט צו צייט באַריקאַרן. העלפט אַפּרוימען די פּאַלשע. און שדלעכע קאַזקטור, וואָס פּאַרקריטלט דאָס אַקטועלע ליטעראטור-בילד. פּאַרפּלאַג-פּערס די פּערדים און מאכט שווערער דאָס גיין פון ווי. וואָס האַלטן ביים קומען און פון די וואָס דאַרפן קומען.

מיר ווילן ציריי אַנטאָן די קרוין דער גערודפּטער שיינקייט - דעם יידישן ליר. אַן אויסגעמאַרכעוועטער בכלל האָט א קרייך געטאָן מיט די קאליע ציין גענוג געלידערט און א מיליאָן פון עפּיאָגישע קולעכלעך האבן אונטערגעכאַפט די לאָזונג און זי ווייטער געטראַגן און די ווירקונג פון דעם דאָזיקן רעזאָנאַנס האָט געבראַכט אַן אמתן חורבן.

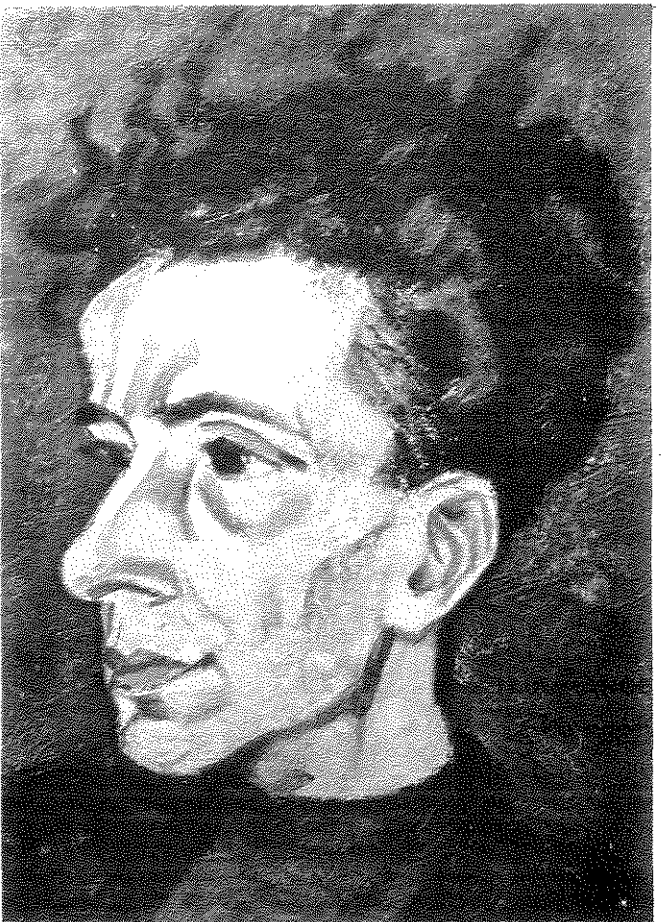
ליר איז פאַר אונדז טך-הכל. איבער דער וויג פּלאַטערט עס. און איבער דעם קינד. איבער דער ליבע ציטערט עס און אין כלה-שלייער מיכערט עס. אויסן מאַרש באַגלייט עס און אין דער איינזאַמקייט וויינט עס. ביי ברויט און ווין יובלס עס און ביים הונגער און וורשט שטורמט עס. דעם טרויער און די פּרייד נעמט עס ארום מיט שוואַרצע און פּאַרביקע בענדער און דעם גוטס טאַרמאַכט עס די אויסגעחלומטע אויגן. די רייסע פּראָזע איז נישט מער ווי א קאָלאָסאַלער אומוועג צום ליר - צ. ב. האַמטון.

אין יעדן וואַנדערער, וואָס שלאַפּט אויסן שליאַך צוגעדעקט מיט נאַכט און ווינט. אין יעדן קינד, וואָס הענגט זיין באַלדענעם שמייעלעל אויף דער בלויער מאַסקע פון אַוונט. אין יעדער מאַמע. וואָס טאַפט מיט שרעק דעם פּולס פון דער נאַכט. אין יעדן לייזיקן, וואָס צעקנאַקט די וילבערנע שפּערן. הי לייז. אין יעדן ווינט. וואָס יאָגט זיך נאָך שאַטנס ווי נאָך מליי. אין יעדן דאָרף, אין יעדער שטאָט, אין יעדער מדינה. אין יעדן יור, צייטער, באַזענענדיג, שטורם - דרימלט דאָס עכטע גאַלד פון טאַעויע. און דו יידישער פּאַעט, וועמענס נאָמען ס'איז שוין באַקאַנט און וועמענס נאָמען ס'איז נאָך נישט באַקאַנט. אויף דיר לעגן מיר אַרויף די לאַסט. מיר צייכענען נישט דעם וועג. ס'איז דיין עסק. אלע וועגן. פירן קיין רוים און אלע וועגן פירן צום מלכות פון דער שיינקייט. נישט אויף דאַטעס און טאַראַראַפּן און נישט אויף פּאַזיציעס, וואָס מען שטורמט מיטן עלנבויגן. שטייט דער קיום פון א ליטעראטור. נאָר אויף אמת און עכטע ווערטן.

צייכענען דעם וועג. - קיינמאַל ביו איצט האָבן זיך נישט גע- ייצט אויסמיל סימבאָלן. אונדזער דור וואַקלט צווישן יאָ און ניין. דער

עתון של איש אחד

המשורר איציק מאנגר בציוור של קולניק

מלים ספורות על "געציילטע ווערטער"

מלחמתו בקונויקטורה — ולפי ההגדרה המצויה עתה: הממסד — היא, בעצם, מלחמה קליפה; היא היא הקליפה החופה ומחפה על היפוכו או סילופו של סולם-ערכים, שעל פיו, כדרך המשל המובא והוא לאליעזר שטיינברג — הקל והקלוקל עולה למעלה והכבד והשקול שוקע למטה, אבל דווקא עם הסרת הקליפה וכמידת הסרתה, כלומר כמידת השבת מאזני צדק על מכונם, המשל מתהפך באופן שהזול נערך כזולותו ונורק, והיקר נערך כיקר ונאכל, מתחילה עצם המלחמה למהותה ודרכה של השירה. שכן האופוזיציה לממסד היא כגרגיר של שומשום לגבי האופוזיציה הגדולה והעמוקה הימנה, אם כי בעניין האופוזיציה האחת ישב לדין והושיב את ראובן ושמעון על ספסל הנאשמים, ובעניין האופוזיציה האחרת הימנה ישב לדין מבלי להושיב את ראובן ושמעון על ספסל הנאשמים, אלא נהג על פי הכלל: מכלל הן אתה שומע לאו. כי בענין האופוזיציה, לקליפה השיקול הוא בין ערך שאיננו ולא-ערך שישנו, ואילו בענין האופוזיציה לתוך, דין היה שהשיקול יהא בין ערך שהוא ערכו והוא מקרבו ובין ערך שאינו ערכו והוא מרחקו, כששניהם צריכים אורה, שהפריקורטוריות [ההקדמה, הבשורה] שלהם מחייבתה, אך הקונויקטורה חוסמתה. אבל אם לדין, הרי מאנגר אינו נפטר מפפקוקו לגבי ערכה של פריקורטוריות, שאין עמה ריקורטוריות [מפלט]. והוא, אמנם, מפרש, באגרת הפרוגרמטית שלו, את מגמתו: שיבה, ומפריטה לאמור: "אנו מבקשים להחזיר עטרה ליופי הנרדף, אך שלא במפורש אנו למדים, כי רודפי היופי הם לא בלבד שליטי הקונויקטורה אלא אף כל סוגי האופוזיציה בספרות, וביחוד בשירה, שאינם בשיבה, ואינם בחזרה, ואדרכא הם מורדים עליה, ומפלסים להם דרכים מעבר לה, ואם מאנגר הטיל את עוקצו בכאליאסטורע (החבורה — חבורת המשוררים והסופרים, שראשיה בפולין היו א.צ. גרינברג, מלך ראוויטש, פרץ מארקיש וי.מ. זינגר) הרי ניתן להטילו בשאר הזרמים, שנלחמו לעצמם במכוו של הדור, למן ברית המועצות, דרך פולין, עד אמריקה. לאמור, מבחינת הטווח הקצר של האסטורטגיה כמותו כמותם מעונינים בטיהור-האורה, שתהא מסוגלת לקליטתה של שירה שערכה ערך, אבל מבחינת הטווח הארוך של הפוליטיקה, הרי גמר-מלחמתם המשותפת בממסד, היא ראשית מלחמתם העיקרית, כינו לכינם, ואם קודם היתה מלחמתו במי שנראו לו חדלי-סגולה, שהממסד מסלסלם, הרי עתה המלחמה במי שאין הוא יכול שלא לראותם כרוכי-סגולה, אלא שהם עושים, לדעתו, סגולתם פלסטר, מתוך שהם משעבדים שירה לשאינה שירה. וכך כך למה, שאינם חוזרים בחשובה, היא התשובה אך לפני שירת הדור, שנתפס למה שנתפס, אל זהב-השירה, כדרך שטיפחתה, ביחוד חבורת "יונגע", שהוא, מתוך קפיצה על יריביה, אבירי המודרנה, הוא כהמשכס, אם כי דקדוקו של דין מחייב לומר, כי הוא כחידושם, אם לא חידושה של הרומנטיקה בת המאה הי"ט בכלל, ושמה אפילו גמר בישולה.

נפרש ונאמר: חידתו היא בעוזה להאמין לעצמו, כפי שעלה וגדל מתוך מחצבתו; כוחו הוא בעוזהו לדבק את עצמו בשורשים קרובים ורחוקים; וסודו הוא במנהגו להעזר בכלל של מתוך הן אתה שומע לאו — דיה סקירתו בספרות ההערכה שלו, שפירסמה לשנים, כדי ללמוד מדיבורו, מי היה קרוב אצלו והוא מחייבו כמציאות וכדי ללמוד משתיקתו מי היה רחוק ממנו והוא שוללו אפילו כאפשרות, ואך מכתביו, שבהם הסיר מיני חרצובות, שלא הסירים אפילו מטורי "געציילטע ווערטער" עשויים לסייענו להקיש מדיבורו ברשות-היחיד על שתיקתו ברשות-הרבים.

כללו של דבר, המבקש לעמוד על אביזרי מלחמתו של המשורר דיו ב"געציילטע ווערטער"; המבקש לדעת עיקר מלחמתו ילך אצל כתביו המאותרים, שיריו על מופתיו בשירה, ציורי קלסטריות של הנחשבים לו אבות, מאמריו על הקרובים לו ברוח, בטעם ובמזג וכיוצא באלה.

אם כתביד מסגיר את אופיו של אדם, כתביעת מסגיר את השקפת-עולמו, סיגנונו, אורחותיו ואפילו קורותיו. בין עשרות — ואולי מאות — כתביהעת הספרותיים היהודיים שפורסמו בתקופות שונות בעריכתם של סופרים ומשוררים, תופס מקום מיוחד הקונטרס "געציילטע ווערטער" ("מלים ספורות"), של איציק מאנגר, שהוא ייחודי בצורתו, בתוכנו ובעיקר — בגילגוליו. הקונטרס הארוך והצר (33 ס"מ אורך על 11 ס"מ רוחב) מכיל 4 עמודים בלבד, ואמור היה להופיע מדי שבוע. הגליון הראשון הופיע ביום ו', ה-2 באוגוסט 1929 בצ'רנוביץ. עורכו, כאמור, היה איציק מאנגר והעורך האחראי — ד"ר י. פורמן. בגילגול זה יצאו ממנו בסך הכל ארבעה גליונות. האחרון הופיע ב-13 בספטמבר אותה שנה. אף כי היתה זו לכאורה במתייחיד, ביקש מאנגר לשתף בו גם סופרים אחרים כרוחו — יעקב שטרנברג משה אלטמן, אליעזר שטיינברג, מלך ראוויטש, משה ברודרזון ועוד.

ב-16 במאי 1930 חידש מאנגר את הופעת העתון, הפעם בקראקוב שבפולין. שוב באותה מתכונת בדיק ושזב — כשבועון. הגליון ממוספר מחדש כגליון ראשון. המהדורה הקראקובית החזיקה מעמד עד 4 ביולי 1930, היום שבו הופיע גליון מס' 7, האחרון. ושוב הפסקה, עד אוקטובר. ב-10 באוקטובר 1930 מתחיל ה"געציילטע ווערטער" להופיע בריגה (לטביה). על הגליון רשום "השנה השנייה", אך לא יצא ממנו אלא גליון אחד.

וכך הופיעו בסך-הכל 12 גליונות של כתביהעת של מאנגר: 4 ברומניה, 7 בפולין, ו-1 בלטביה. מעט מאד עותקים נשתמרו מירחון זה בעולם. אחד הבודדים שנשתמר אצלו אוסף מלא, הוא אמך-הבמה והקריין הרץ גרוסברד, ידיו הקרוב של המשורר איציק מאנגר. גרוסברד נידב את האוסף שלו לארכיון מאנגר בירושלים, לא לפני שהחוג לספרות יידיש באוניברסיטה העברית, יחד עם בית-הספרים האוניברסיטאי וארכיון מאנגר, הוציאו הדפסה מחודשת (מצולמת) של כל 12 הגליונות לציון יום השנה למותו של איציק מאנגר, בשנת 1971. במבוא שלו למהדורה המצולמת כותב פרופסור דב סדן על מלחמת-היחיד של מאנגר בספרות הממוסדת או הממסד הספרותי של תקופתו — מלחמה שלמענה הוציא את הקונטרס: